

Mercz Mónika: Alkotmányos identitás a tagállamokban – és az EU-ban?

Miért fontos az ún. „alkotmányos identitás”?

Ahhoz, hogy egy állam alapvető funkcióiról folytassunk diskurzust, szükséges néhány alapfogalom meghatározása, amelyek mentén felépíthetjük ezeknek a funkcióknak koherens rendszerét, amelyek az unió hatáskörmegosztás keretei között autonóm módon érvényesülnek. Az uniós szerződések jelenleg olyan kötelezettséget rögzítenek az EU számára, amely alapján az Unió tiszteletben tartja a tagállamok

„nemzeti identitását, amely elválaszthatatlan része azok alapvető politikai és alkotmányos berendezkedésének, ideértve a regionális és helyi önkormányzatokat is. Tiszteletben tartja az alapvető állami funkciókat, köztük az állam területi integritásának biztosítását, a közrend fenntartását és a nemzeti biztonság védelmét. Így különösen a nemzeti biztonság az egyes tagállamok kizárólagos feladata marad.” [EUSz 4. cikk (2)]

Ez alapján tehát a tagállam alapvető politikai és alkotmányos struktúrái alkotnak egy keretet, amelyek keretek között válik értelmezhetővé az alapvető állami funkciók – szuverenitástól elválasztott – kérdése és ezen funkciók pontos mibenléte az azokhoz kapcsolódó olyan tagállami hatáskörökben, amelyekben érintett (lehet) a hatáskör-transzfer az uniós döntéshozatali folyamatok vonatkozásában.

Az alapvető állami funkciók és az alkotmányos identitás kérdésköre az Európai Unió szabályozási szintjén a Lisszaboni szerződésben, egészen pontosan az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ) 4. cikk (2) bekezdésében merül fel. Az EUSZ 4. Cikk (2) bek. fejlődését már többen vizsgálták történeti szempontból,^[1] és a történeti vizsgálat sokat segíthet az egyes kifejezések mögött meghúzódó jogalkotói szándék feltárásában.

A rendelkezés értelmében az Unió irányából kiemelt tiszteletet élvez mind az államok jogi, Szerződések előtti egyenlősége, mind pedig nemzeti identitásuk. Itt a szöveg a nemzeti identitás inherens részének tekinti az alapvető politikai és alkotmányos berendezkedést, ideértve a regionális és helyi önkormányzatokat is.

De mit takar pontosan az identitás kifejezés? Fontos kiindulópont, hogy filozófiai szempontból „az a logikai törvény, amely szerint minden fogalomnak adott időben és vonatkozásban önmagával azonosnak kell lennie. Jelenti továbbá az önmagunkkal, vagy valamely csoporttal

való azonosulás érzését is”.^[2] Az identitás azonban soha nem statikus, hanem egy dinamikus, interaktív folyamat, amely teljes mértékben személyes, mivel azt mindenkinek állandóan és folyamatosan kell felépítenie.^[3] Az alkotmányos identitás természetesen szélesebb skálán való gondolkodást kíván meg az egyének identitásának vizsgálatánál. Személyek szervezett csoportja is viselkedhet egyfajta identitást felvéve, azzal összhangban és annak mentén.^[4] Mindez lehet vallási,^[5] kulturális,^[6] nemzeti,^[7] és még sok más.^[8] A kollektív identitás sajátossága, hogy bár az azt létrehozó entitások egységes akaratából jön létre, szükségszerűen formálja is az azt létrehozó entitásokat.^[9]

Mindez hasonló gondolkodási struktúrát eredményez, mint a történeti alkotmányok alkotmányjogi fogalma, amely összeforr a nemzet történelmével és azzal párhuzamosan, organikusan fejlődik. Ugyanakkor a tény, hogy egy államnak nincs kartális alkotmánya, nem befolyásolja az alkotmányos identitás természetét.^[10] Mindezt alátámasztja az is, hogy az Alkotmánybíróság a történeti alkotmány vívmányait Magyarország alkotmányos önazonossága körében nevesíti.^[11]

Egy nemzet, ország identitásának vizsgálata sokrétű kérdéseket vet fel. Az identitáson belül annak személye, azaz alanya úgy kerül meghatározásra, mint „egy személy alapvető, esszenciális lény, amely megkülönbözteti őt másoktól, különös tekintettel az önvizsgálat tárgyára, vagy visszaható cselekvésre.”^[12] Az alkotmányos identitás tárgykörében azonban nehézségeket vet fel az alany fogalmának egyértelmű lehatárolása, hiszen az többértelmű. Utalhat ez a kifejezés az alkotmányos rendszert életre hívó és meghatározó közösségre, az alkotmányozó hatalom letéteményeseire vagy az alkotmány tárgyára is.^[13] Fontos a téma szempontjából a nemzet fogalma is. A nemzet egyes érvek szerint egy olyan közösség, amelyet történelmi-kulturális kötelék köt össze, és egy területen vagy államban él, azonban a nép fogalmától el kell határolni, és több fogalmi meghatározása is lehetséges.^[14]

Az alkotmányos identitás-fogalom két komponensét külön is érdemes vizsgálat tárgyává tenni: kell beszélni az alkotmányról^[15] és az identitásról^[16] is. Ez azt is előírja, hogy az identitásképzés folyamatát magát az alkotmányos közösség által létrehozott alkotmányos berendezkedés alapjául szolgáló, egyúttal azt megtestesítő alkotmány hívja életre,^[17] amely a társadalmi-politikai közösségtől elválaszthatatlan.^[18] Az alkotmány, mint a nemzeti szuverenitást megtestesítő fogalom, mindig egy adott államhoz kötődik.^[19] Miután 2018. június 20-án az Országgyűlés elfogadta az Alaptörvény 7. módosítását, Magyarország alkotmányos önazonossága, mint védendő alkotmányos érték az Alaptörvény részévé vált. Ennek megfelelően Magyarország alkotmányos önazonosságának és keresztény kultúrájának védelme immár az állam minden szervének kötelessége [Alaptörvény R) cikk (4)].

Az alkotmányos önazonosság vizsgálata körében érdemes figyelemmel lennünk az Alkotmánybíróság 32/2021. (XII. 20.) AB határozatára,^[20] amelyet absztrakt Alaptörvény-értelmezés hatáskörében eljárva hozott. Bár az Alkotmánybíróság három rendelkező részt fogalmazott meg,^[21] nem adott választ minden kérdésre. Sőt, az indítványozó Kormány szabad belátására bízta az uniós jogból eredő jogi kötelezettség végrehajtását,^[22] ami értelmezhető oly módon is, hogy a magyar Alkotmánybíróság a lengyelhez hasonlóan^[23] az identitás erősödését preferálja az uniós jog érvényesülésének elősegítésével szemben.^[24] Az emberi méltóság és alkotmányos identitás vizsgálata során az Alkotmánybíróság arra a kérdésre fókuszál, hogy a közös hatáskörgyakorlás, illetve annak hiányos érvényesülése felveti-e az Alaptörvényben biztosított alapvető jogok és szabadságok sérelmét. Arra a következtetésre jut, hogy a „közös hatáskörgyakorlás hiányos érvényesülése”^[25] maga után vonja a „demokratikus felhatalmazás nélküliség” állapotát, egyféle „mulasztásos ultra vires” lehetőségét. Ha tehát a mindez a magyar állampolgárok alapjogait sértő módon valósul meg a hatáskörgyakorlás, úgy a magyar állam, intézményvédelmi kötelezettségének keretében gondoskodni köteles e jog védelméről. Az alkotmánybíróság a közös hatáskör hiányos érvényesülése tekintetében az alkotmányos önazonosság tartalmát igyekezett konkretizálni, kiemelve ennek szuverenitással való kapcsolatát. A határozat elméleti különbséget tesz a nemzeti és az alkotmányos identitás fogalma között. Értelmezésében az alkotmányos önazonosság szűkebb fogalom, az alkotmány keretein kívüli nemzeti identitás jogi leképeződése, amelyet az alkotmányozó hatalom az alkotmányban rögzít. Az uniós jog körében definiált „nemzeti identitás” és az „alkotmányos önazonosság” viszonyáról elmondható, hogy ezek azonos jelentéssel bírnak, és fogalmuk folyamatosan változik. A szuverenitás és az alkotmányos identitás az AB szerint komplementer fogalmak,^[26] és csak a szuverenitás magja tekintendő az alkotmányos önazonosság részének. Az AB értelmezése szerint tehát az alkotmányos identitás védelme elsősorban szuverenitásvédelmi kérdés, amely az ország alkotmányos önrendelkezési jogának megőrzésével szoros kapcsolatban áll. Végül soron ez a határozat a nem hatékonyan vagy hiányosan érvényesülő uniós jogi aktusok esetében megalapozhatja a közös hatáskör újbóli tagállami gyakorlását, ami párhuzamosan elvezethet az uniós jogi aktus átmeneti alkalmazhatatlanságához.^[27]

A fogalom az Európai Unió szempontjából újabb jelentésrétegeket vesz fel, hiszen a tagállamok – legtöbbször alkotmánybíróságaikon keresztül – kénytelenek meghatározni alkotmányos identitásukat Európa többszintű alkotmányosságának új rendszerében, illetve a tagállami alkotmánybíróságokkal párhuzamosan az EU Bírósága is értelmezi az alkotmányos identitás fogalmát az EUSZ 4. Cikk (2) bekezdés érintettsége körében. Ez az új rendszer az Európai Uniót, mint egy jogközösség és önálló államiság között elhelyezkedő entitást jeleníti meg, ami rákényszeríti a tagállamokat, hogy pontosan meghúzzák szuverenitásuk határait (s

többek között ebben ad segítséget pl. az alapvető állami funkciókra tett utalás a Szerződés szövegében, s az e fogalom értelmezésére és meghatározására tett kísérletek a tudomány részéről).^[28] Az alkotmányos identitás egyfajta kitörési pont a tagállami alkotmányok számára az uniós jog abszolút elsőbbségéből.^[29] Azonban érdemes figyelmet szentelni arra a kérdésre is, hogy az Európai Unió és a tagállamok milyen viszonyban állnak. Az EU elsősorban gazdasági integráció,^[30] ezért is elengedhetetlen az EUSZ 4. cikk (2) bekezdésének értelmében a nemzeti identitás tiszteletben tartása.^[31] Egyes nézetek szerint a Lisszaboni Szerződés 'nemzeti identitás' szövegrészét talán helyesebb lenne tagállami identitásként értelmezni, hiszen a fogalom tartalmát meghatározó elemek a tagállamok államonként történő önmeghatározására utalnak.^[32] Ez a tagállami identitás az,^[33] amelynek sajátosságait az alkotmánynak azok a rendelkezései adják, amelyek alapján saját identitásuk – önazonosságuk, vagyis nem a mással való azonosságuk – feltételezhető.^[34]

Az Európai Unió alkotmányos identitása – jövőkép vagy vágyalom?

De van-e, lehet-e az Európai Uniónak – mással nem azonos – alkotmányos identitása? Ahhoz, hogy erről beszéljünk, szükséges áttekintenünk az EU integráció fejlődésének történelmi kontextusát és jelenlegi tendenciáit.

Amikor először megfogalmazásra került az európai integráció elképzelése,^[35] azt politikai és kulturális szinten szándékozták megalapozni.^[36] Természetesen számos korábbi kísérlet is volt sokszínű kontinensünk egységesítésére,^[37] azonban ezek vagy kudarcba fulladtak,^[38] vagy rövid ideig tartottak.^[39] Végül Robert Schuman 1950-es beszéde^[40] nyitotta meg az utat az integráció felé, 1957-ben pedig aláírtak a római szerződéseket,^[41] amelyek létrehozták az Európai Gazdasági Közösséget és az Európai Atomenergia-közösséget. Az integráció története során az együttműködés egyre szorosabbá vált. Az utóbbi években elértük azt a pontot, hogy egy kollektív tudat alakult ki, amely képes azonosulni Európával, Európa értékeivel és sokszínűségével.^[42] Ma már másodlagos identitásunkként az európaiság, amely az európai polgárság eszméje miatt elsődlegesen az Európai Unió összefüggésében jelentkezik leginkább, és a fiatalok és a képzettek körében jellemző.^[43]

Amikor az alapvető állami funkciókról beszélünk, fontos rögzítenünk, hogy elkülönül egymástól az identitás külső és belső oldala, az EUSZ vizsgált rendelkezését helytállóbb pedig az alkotmányos identitás külső oldalaként felfogni.^[44] A tagállamok nemzeti identitásának védelme már a Maastrichti Szerződéssel megjelent, a tagállamok szerződések előtti egyenlősége és az alapvető állami funkciók tiszteletben tartása pedig a Lisszaboni Szerződés sajátosságai.^[45] Ezen felül az eredeti elképzelés szerint több mindennek kellett

volna bekerülnie a Szerződésbe, azonban a javaslatból kevesebb példa került felsorolásra a tényleges rendelkezésben.^[46] Több javaslatot tettek azóta a Szerződések bővítésére, amelyek az integráció mélyülésének megkönnyítését eredményeznék.^[47] Vajon a Szerződés bővítése utat nyithatna egy mélyebb európai identitás kialakítására, esetleg annak alkotmányos identitás szintjére történő emelésére?

Felmerül azonban a kérdés, hogy beszélhetünk-e az Európai Unió alkotmányos identitásáról? Mint azt már rögzítettem, az alkotmányos identáshoz kettő dolog szükséges: alkotmány és identitás. Az EU-jognak számos olyan specifikuma létezik, amely identitásképző jelentőséggel bír, pl. a közös alkotmányos örökség vagy azok a jogelvek, amelyek az EU Bírósága esetjogán keresztül váltak az Unió jellegadó ismérveivé, az egyetlen dolog, ami hiányzik ahhoz, hogy az EU esetében is a szó szoros értelmében alkotmányos identitásról beszéljünk, az – államtani szempontból – az Unió „államiságának” egy új szintre lépése, és egy ezt megalapozó alkotmány(os struktúra). Egyes európai intézményi nézőpontok szerint az EU Szerződésai, elsődleges jogforrásai kvázi alkotmányként aposztrofálhatók már az 1980-as évek közepe óta.^[48] Volt viszont már tényleges „alkotmányozási kísérlet” is a tervezett, de megbukott Alkotmányos Szerződés elfogadása idején,^[49] amely egy tényleges, kartális alkotmányos keretet akart létrehozni.^[50]

Jelenleg az Európai Unió a nemzetközi szervezetek sajátos alakzataként (máshol: nem állami szereplőként) jelenik meg, s részint ez adja identitásának specifikumát.^[51] Ha egy egységes európai alkotmány jönne létre a jövőben, amellyel kapcsolatos (föderális irányultságú) magántervezeteket már idén május óta ismerünk,^[52] akkor talán elhárulna az akadály egy önálló európai alkotmányos identitás gyökerének létrejötte elől, amely az irányíthatatlanság jelenlegi helyzetét is orvosolhatná.^[53] Ez esetben azonban az EU így létrejött alkotmányos identitása szemben erősen szembehelyezkedhetne a tagállamok alkotmányos identitásával, és ez további nehézségeket okozna a tagállamok alapvető állami funkcióinak, és ezekre épülő hatásköreinek érvényesítése szempontjából az Unió eddigi hatáskör-transzferre épülő mechanizmusaival ellentétben.

Jogi szempontból a jelenlegi keretek között a nemzetközi együttműködés eredményessége érdekében elengedhetetlen az uniós normák feltétel nélküli érvényesülése.^[54] Kérdésként fogalmazódik meg bennem, hogy az EU-jog elsődlegességének^[55] érvényesítése mellett egyre erősödő európai identitás érzése, amely alapján a fiatalok közül sokan már másodlagos identitásuk forrásaként tekintenek az EU-ra megerősödhetne-e annyira, hogy az a tagállami identitás érzésével egy szintre kerüljön? Ez vajon mennyiben nyitna utat a tagállamokhoz tartozás érzésének csökkenéséhez, és a későbbiekben akár a jogi keretek átalakításához?

Mindez egyértelműen negatívan befolyásolná a hivatkozott EUSZ 4. cikk (2) bekezdésének kereteit is,^[56] hiszen az alapvető állami funkciók közül ott felsoroltak, mint például az állam területi integritásának biztosítása^[57] is érintve lennének, ha létezne egy Európai alkotmány.

Kritikák az EU alkotmányos identitásával szemben

Az alkotmányos identitás koncepciójának kritikája, hogy az euroszeptikus politikai törekvések^[58] az integrációs folyamattal szemben kívánják alkalmazni. Az alapvető állami funkciók értelmezési kérdései egyesek szerint a szuverenitás gondolatköre felé terelik a diskurzust azzal, hogy az állam egy alapvető ismervét, a szuverenitást vonják védelem alá.^[59] Fontos azonban látni, hogy ami egy államnak ismérve (ld. szuverenitás), az nem azonos az állam funkciójával. Más szóval: a szuverenitásból (mint államismerv) eredő hatáskörök kapcsolódnak az állam alapvető funkcióihoz, pl. szabályalkotás, igazságszolgáltatás, nemzeti biztonság védelme, etc., amelyekkel kapcsolatban merülnek fel a viták a közös hatáskörgyakorlás kiterjedése vonatkozásában. A jelenlegi keretek között elengedhetetlen kijelenteni, hogy a csatlakozás az Európai Unióhoz nem jelent sem asszimilációt, sem pedig azt a kötelezettséget nem rója a tagállamokra, hogy az uniós intézmények esetleges ultra vires aktusait elfogadják vagy végrehajtsák.^[60] Magukra nézve kötelezőnek fogadják el azonban az Alapító Szerződéseket, valamint azt, hogy az Európai Unió Bíróságának jogértelmezése erga omnes hatállyal bír a Szerződések hatókörén belül.^[61]

Az alkotmányos identitás pedig egyfajta védelmi funkciót tölt be a tagállamok szempontjából az Uniós jog primátusával szemben, folyamatosan fejlődő organikus jellege azonban nem jelenthet korlátok nélküli változékonyságot.^[62] Például a Runevic-Vardyn (Litvánia) ügyben^[63] az Európai Unió Bírósága az állam hivatalos nyelvének védelmével kapcsolatosan hivatkozott a tagállami nemzeti identitásra,^[64] de egyre több nemzeti alkotmánybíróság igyekszik megjeleníteni az alkotmányában foglalt alkotmányos identitás elemeit.^[65] Magyarország tekintetében három határozott identitásképző és nemzeti kohéziót erősítő irány található az Alaptörvényben:^[66] a keresztény értékek, a nemzet mint közjogi fogalom, és a történelmi tradíciók.^[67] Ezeket egészítette ki az Alkotmánybíróság 22/2016. (XII. 5.) AB határozata, amely a történelmi alkotmány vívmányait^[68] nevesíti, mint identitásképző tényezőket. A 2/2019. (III. 5.) AB határozatban Varga Zs. András alkotmánybíró párhuzamos indokolásában kifejtette, hogy utólag megváltoztathatatlan része alkotmányos önazonosságunknak a török megszállás elutasítása, a küzdelem a három részre szakadt ország alkotmányos függetlenségének helyreállítására, az Ausztriával közös, utolsó szakaszában az Osztrák-Magyar és az is, hogy 2004. május 1-je óta Magyarország az Európai Unió tagja.^[69] A 32/2021. (XII. 20.) AB határozat pedig a már ismertetett körben elméleti különbséget tesz a nemzeti és az alkotmányos

identitás fogalma között, és dinamikus fogalomként értelmezi azokat.

Az Európai Unió szemszögéből nézve a kérdés az lehet, annak alkotmányos identitása tükrében, hogy az vajon a külső hatásokkal szembeni „védekezés” reflexének eredményeként fog-e létrejönni? Lehetséges, hogy az EU-t (akár az integráción kívülről, akár azon belülről) olyan támadások érik, amelyek következtében csak az integráció megújult alkotmányos identitása tudná biztosítani annak fennmaradását?

Összegzés

A fentiekben feltett kérdésekre jelenleg még nincsen válasz, azonban az Európa jövőjéről folyó párbeszéd kapcsán összehívásra kerülő Konventre tekintettel lehetséges, hogy ez a téma hamarosan igen aktuális lesz. Az Európai Unió jövőjéről szóló konferencia, valamint az ehhez kapcsolódó események eredményeinek összegzése mellett remélhetően elindulunk olyan kérdések egyértelmű megválaszolásának irányába is, mint a tagállamok hatáskörének és alapvető állami funkcióinak még pontosabb tisztázása, illetve az egyes állami funkciók gyakorlásának integrációs korlátjai. A Konvent során megvitatásra kerül majd 49 javaslat és 326 intézkedés,^[70] valamint új politikai célkitűzések, és bizonyos esetekben az EU elsődleges jogforrásainak, a Szerződéseknek módosításaira vonatkozó javaslatok is.^[71] Ennek eredményei között nem tartom elképzelhetetlennek, hogy a tagállamok alkotmányos identitása és az EU esetleges hatáskörének, jelentőségének bővítése is heves vitát fog kiváltani. Tekintettel arra, hogy a tagállamok Alkotmánybíróságai egyre nagyobb számban találnak olyan eseteket, amikor az Európai Unió jogának implementálása a tagállami hatáskörök gyakorlása szempontjából nem megfelelő, véleményem szerint nagy esély van arra, hogy a jövőben az EU jogi keretei nagy változásokon mennek majd keresztül.

Bibliográfia

Angyal Zoltán: Az Európai Alkotmány szerződés ratifikációs válsága, avagy a közvetlen demokrácia és az integráció kollíziója, *Sectio Juridica et Politica*, 2007/1.

Arató Krisztina – Lux Ágnes: Az Európai Unió alkotmányozási kísérlete, in Jakab. András – Körösi András (szerk): *Alkotmányozás Magyarországon és máshol*, Budapest, MTA TK PTI – Új Mandátum Kiadó, 2012.

Bernal, Carlos: Unconstitutional Constitutional Amendments in the Case Study of Colombia:

An Analysis of the Justification and Meaning of the Constitutional Replacement Doctrine, *ICON*, 2013/2.

Bihari Mihály – Pokol Béla: *Politológia*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2013.

Blanke, Hermann-Josef- Mangiameli, Stelio (ed.): *The Treaty on European Union (TEU) A Commentary*, Heidelberg – New York – Dordrecht – London, Springer, 2013.

Blutman László: Szuverenitás, szupranacionalitás, szubszidiaritás, in Fejes Zsuzsa – Szalai Anikó (szerk.): *Államközi kapcsolatok*, Szeged, Iurisperitus Kiadó, 2019, 79–90.; Bihari Mihály – Pokol Béla: *Politológia*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2013

Bodó Barna: *Az identitás egyetemessége*, Kolozsvár, Polis könyvkiadó, 2004.

Chronowski Nóra: Fordulópont az európai bírói párbeszédben: a Német Szövetségi Alkotmánybíróság PSPP-döntése, *Közjogi Szemle*, 2020/2.

Chronowski Nóra – Vincze Attila: Alapjogvédelem, szuverenitás, alkotmányos önazonosság: az uniós jog érvényesülésének új határai, in Chronowski Nóra (szerk.): *Szuverenitás és államiság az Európai Unióban*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2017.

Csekey István: A magyar nemzetfogalom, *Acta Litterarum ac Scientiarum Regiae Universitatis Hungaricae Francisco-Josephinae : sectio juridico-politica*, 1938.

Csink Lóránt: Az Alaptörvény identitása – honnan hová? in Tóth Judit (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Tóth Károly címzetes egyetemi tanár 70. születésnapjára*, Szeged, Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica Et Politica, 2015.

Daniel, Krystyna – Durham, W. Cole: A vallási azonosságtudat, mint a nemzeti identitás összetevője, *FUNDAMENTUM*, 1997/2.

de Witte, Bruno: *5 Treaty Revision Procedures after Lisbon*, in Biondi, Andrea (et al.) (ed.): *EU Law after Lisbon*, Oxford, Oxford University Press, 2012.

Drinóczi Tímea: A tagállami identitás, *MTA Law Working Papers*, 2018/8

Drinóczi Tímea – Mohay Ágoston: The Preliminary Ruling Procedure and the Identity Review, in DUIĆ, Dunja– PETRAŠEVIĆ, Tunjica (ed.): *Procedural Aspects of EU Law: Jean Monnet*

International Scientific Conference, Osijek, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, 2017.

Dúró József: *Ellenzők, kritikusok, kétkedők – A pártalapú euroszeptizmus arcai*, Budapest, Századvég Kiadó, 2017.

Fábián Attila: *Az integráció elmélete*, Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, 2011.

Fligstein, Neil – McAdam, Doug: *The Field of Theory, Contemporary Sociology, A Journal of Reviews*, 2014/ 3.

Göncz Borbála: *Európai identitás?!*, *Pro Minoritate*, 2013 tavasz.

Habermas, Jürgen: *Képesek-e a komplex társadalmak ésszerű identitás kialakítására?* in Felkai Gábor (szerk.): *Jürgen Habermas – Válogatott tanulmányok*, ford. Felkai Gábor, Budapest, Atlantisz kiadó, 1994.

Halmi Péter: *Európai gazdasági integráció*, Budapest, Dialóg Campus, 2020.

Hornby, A. S. (et al.): *Oxford advanced learner's dictionary of current English*. Oxford, Oxford University Press, 2015.

Horváth Klaudia Gabriella: *Recenzió: Halmi Péter: Európai gazdasági integráció*, *Pro Publico Bono*, 2022/2.

Jacobsohn, Gary Jeffrey: *Az alkotmányos identitás változásai*, *Fundamentum*, 2013/1.

Klinkers, Leo: *The making of the 'Federated States of Europe'*, *Iustitia Scripta – FAEF*, 2022.

Kiss Jenő: *Identitás és anyanyelv a magyarság történetében*, *Magyar Tudomány*, 2017/7.

Kruzslicz Péter Pál: *A nemzeti alkotmányosság tagállami alapjai: a nemzeti szuverenitás és a nemzeti alkotmányos önazonosság, különös tekintettel a francia jogelméletre és a magyar joggyakorlatra*, Szeged, Doktori értekezés, 2019.

Kürti László: *Határkutatás-a regionális tudományok új ága*, *Magyar Tudomány*, 2006/1.

László János: *Történelem, elbeszélés, identitás*, *Magyar Tudomány*, 2003/1.

Molnár Alíz: *Az európai és a nemzeti identitás formálódó szerepe*, *Prosperitas*, 2018/1.

Möllers, Christoph: Pouvoir Constituant – Constitution – Constitutionalisation, in Bodgandy, Armin von – Bast, Jürgen (ed.): *Principles of European Constitutional Law*, Oxford – München, Hart – Beck, 2009.

Orbán Endre – Szabó Patrik: A „visszafoglalás elve” Az Alkotmánybíróság 32/2021. (XII. 20.) AB határozata az uniós jog hazai érvényesüléséről, *Közjogi Szemle*, 2022/2.

Pataki Ferenc: Identitás – személyiség – társadalom, in Lengyel Zsuzsanna: *Szociálpszichológia*, Budapest, Osiris Kiadó, 1997.

Pintér Tibor: Az európai integráció – gazdasági és politikai alapú elméleti megközelítések, *Polgári Szemle*, 2017/4-6.

Pusztai Ferenc (szerk.): *Magyar Értelmező Kéziszótár*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2014.

Rosenfeld, Michel: *Identity of the Constitutional Subject: Selfhood, Citizenship, Culture and Community*, London and New York, Routledge. Taylor and Francis Group, 2010.

Saint-Pierre, Charles de: *Projet pour perfectionner l'éducation*, Paris, 1728.

Schmitt, Carl: *Constitutional Theory*, Durham – London, Duke University Press, 2008.

Simon, Denys: *Les fondements de l'autonomie du droit communautaire in acte du colloque Droit international et droit communautaire, perspectives actuelles*, Bordeaux, Párizs, A Pedone, 2000.

Sulyok Márton – Tribl Norbert: „A gazda bekeríti házát”? A Német Szövetségi Alkotmánybíróság PSPP-döntésének jelentősége és az európai integrációért viselt alkotmányos felelősség realitása, *Európai Tükör*, XXIII. évf., 2020/2.

Sulyok Márton: Értelmelem és érzelem vagy büszkeség és balítélet – Alkotmányos identitás és alkotmánybíráskodás, *FONTES IURIS: Az Igazságügyi Minisztérium Szakmai Folyóirata*, 2015/1.

Sulyok Márton: Nemzeti és alkotmányos identitás a nemzeti alkotmánybíróságok gyakorlatában, in Jakó Mira Anna (szerk): *Nemzeti identitás és alkotmányos identitás az Európai Unió és a tagállamok viszonylatában*, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2014.

Szabó Patrik: A felszín alatt. Adalékok az alkotmányos identitás elméleti és dogmatikai problémáihoz, *Közjogi Szemle*, 2019/3.

Tribl Norbert: *Az alkotmányos identitás funkciója és alkalmazhatósága a szupranacionális térben*, Doktori (Ph.D.) értekezés, Szegedi Tudományegyetem, 2020.

Trócsányi László: Alkotmányos identitás és európai integráció, in Jakab Éva (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Molnár Imre egyetemi tanár 80. születésnapjára*, Szeged, Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica, 2014.

Trócsányi László: *Az alkotmányozás dilemmái*. HVG ORAC, Budapest, 2014.

Trócsányi László: Nemzeti alkotmányok, európai integráció és alkotmányos identitás, in Tóth Judit (szerk.): *Tanulmányok dr. Tóth Károly címzetes egyetemi tanár 70. születésnapjára*, Szeged, Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica, 2015.

Vincze Attila – Chronowski Nóra: *Magyar alkotmányosság az európai integrációban*, Budapest, HVG-ORAC, Budapest, 2018.

Internetes források:

A Bizottság Európa jövőjéről szóló konferencia nyomán született javaslatok elemzése, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_22_3750 (letöltés: 2022. október 10.)

A Comprehensive Federal Constitution for Europe By the Federal Alliance of European Federalists https://www.faef.eu/en_gb/federal-constitution/ (letöltés: 2022. október 20.)

Conference on the Future of Europe, Report on the final outcome, May 2022. <https://futureu.europa.eu/en/pages/reporting?locale=en> (letöltés: 2022. október 10.)

Monnet, Jean: *Az Európai Unió megszületése mögött meghúzódó egyesítő erő*, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/eu-pioneers/jean-monnet_hu (letöltés: 2022. október. 10.)

Schuman Plan – European history, <https://www.britannica.com/event/Schuman-Plan> (letöltés: 2022. október. 10.)

Churchill, Winston: Az „Európai Egyesült Államok” szorgalmazója,
https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/eu-pioneers/winston-churchill_hu (letöltés: 2022. október. 10.)

Hivatkozások

1. Lásd: Drinóczi Tímea: A tagállami identitás, *MTA Law Working Papers*, 2018/8. ↑
2. Pusztai Ferenc (szerk.): *Magyar Értelmező Kéziszótár*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2014, 553. ↑
3. Bodó Barna: *Az identitás egyetemessége*, Kolozsvár, Polis könyvkiadó, 2004, 15. ↑
4. Pataki Ferenc: Identitás – személyiség – társadalom, in Lengyel Zsuzsanna: *Szociálpszichológia*, Budapest, Osiris Kiadó, 1997, 326. ↑
5. Daniel, Krystyna – Durham, W. Cole: A vallási azonosságtudat, mint a nemzeti identitás összetevője, *FUNDAMENTUM*, 1997/2, 5–21. ↑
6. Kürti László: Határkutatás–a regionális tudományok új ága, *Magyar Tudomány*, 2006/1, 29–37. ↑
7. Kiss Jenő: Identitás és anyanyelv a magyarság történetében, *Magyar Tudomány*, 2017/7, 805–809. ↑
8. László János: Történelem, elbeszélés, identitás, *Magyar Tudomány*, 2003/1, 48–57. ↑
9. Habermas, Jürgen: Képesek-e a komplex társadalmak ésszerű identitás kialakítására? in Felkai Gábor (szerk.): *Jürgen Habermas – Válogatott tanulmányok*, ford. Felkai Gábor, Budapest, Atlantisz kiadó, 1994, 145–154. ↑
10. Rosenfeld, Michel: *Identity of the Constitutional Subject: Selfhood, Citizenship, Culture and Community*, London and New York, Routledge. Taylor and Francis Group, 2010, 163–169. ↑
11. Ld. 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, ABH 2016, 456, különösen 473–474. ↑
12. Hornby, A. S. (et al.): *Oxford advanced learner’s dictionary of current English*. Oxford, Oxford University Press, 2015, 1402. ↑
13. Uo. 1049. ↑
14. Csekey István: A magyar nemzetfogalom, *Acta Litterarum ac Scientiarum Regiae Universitatis Hungaricae Francisco-Josephinae : sectio juridico-politica*, 1938, 107–191. ↑
15. Egyes felfogások szerint az alkotmány a szuverenitás olyan új formáját hozza létre, amit a kezdetektől korlátoznak az egyén jogai. Lásd: Möllers, Christoph: Pouvoir Constituant – Constitution – Constitutionalisation, in Bodgandy, Armin von – Bast, Jürgen (ed.): *Principles of European Constitutional Law*, Oxford – München, Hart – Beck, 2009, 169–204, 186–187. ↑
16. Az alkotmánynak van egy az identitását adó magja, ami megváltoztathatatlan elvekből áll, Lásd: Schmitt, Carl: *Constitutional Theory*, Durham – London, Duke University Press, 2008, 150–155.; Bernal, Carlos: Unconstitutional Constitutional Amendments in the Case Study of

Colombia: An Analysis of the Justification and Meaning of the Constitutional Replacement Doctrine, *ICON*, 2013/2. 348. ↑

17. Tribl Norbert: *Az alkotmányos identitás funkciója és alkalmazhatósága a szupranacionális térben*, Doktori (Ph.D.) értekezés, Szegedi Tudományegyetem, 2020, 34. ↑
18. Csink Lóránt: Az Alaptörvény identitása – honnan hová? in Tóth Judit (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Tóth Károly címzetes egyetemi tanár 70. születésnapjára*, Szeged, Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica Et Politica, 2015, 137. ↑
19. Trócsányi László: Alkotmányos identitás és európai integráció, in Jakab Éva (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Molnár Imre egyetemi tanár 80. születésnapjára*, Szeged, Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica, 2014, 473-482. ↑
20. A Kormány az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdése és XIV. cikk (4) bekezdése értelmezését kérte a testülettől. A Kormány álláspontja szerint ugyanis az Európai Unió Bírósága C-808/18. számú ítéletének végrehajtása azt a konkrét alkotmányjogi problémát veti fel, hogy végrehajthat-e Magyarország olyan európai uniós jogi kötelezettséget, amely arra vezethet, hogy a Magyarország területén jogellenesen tartózkodó külföldi állampolgár a tagállam területén előre nem meghatározható ideig tartózkodik, és ezáltal ténylegesen az ország népességének részévé válik. ABH 2021, 1145, 1148. ↑
21. 1. Tekintettel arra, hogy az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdése alapján az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdésében meghatározott hatáskörgyakorlásnak összhangban kell állnia az Alaptörvényben foglalt alapvető jogokkal és szabadságokkal, továbbá az nem korlátozhatja Magyarország területi egységére, népességére, államformájára és állami berendezkedésére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési jogát, az Alkotmánybíróság az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdésének értelmezése alapján megállapítja, hogy amennyiben az e bekezdésében meghatározott közös hatáskörgyakorlás érvényesülése hiányos, Magyarország a fenntartott szuverenitás vélelmének megfelelően jogosult az adott, nem kizárólagos uniós hatáskör gyakorlására mindaddig, amíg az Európai Unió intézményei meg nem teszik a közös hatáskörgyakorlás hatékony érvényesítéséhez szükséges intézkedéseket. 2. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény E) cikkének és I. cikk (1) bekezdésének együttes értelmezése során megállapítja továbbá, hogy amennyiben az 1. pontban meghatározott közös hatáskörgyakorlás hiányos érvényesülése olyan következményekre vezet, amely felveti a Magyarország államterületén élő személyek önazonosságához való jogának sérelmét, a magyar állam, intézményvédelmi kötelezettségének keretében gondoskodni köteles e jog védelméről. 3. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdésének, illetve a XIV. cikk (1) és (4) bekezdéseinek együttes értelmezése alapján megállapítja, hogy Magyarország területi egységére, népességére, államformájára és állami berendezkedésére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési jogának védelme az alkotmányos önazonosság részét képezi. Ld. ABH 2021, 1145, 1145-1146. ↑

22. „[...] az Alkotmánybíróság jelen határozatában foglalt megállapítások értelemszerűen csak az indítványban foglalt érvelés ténybeli helytállósága esetén lehetnek teljes mértékig irányadók, melynek megítélése elsődlegesen az indítványozó, illetőleg a magyar állam más szerveinek a feladata.” ABH 2021, 1145, 1159. ↑
23. K 3/21. sz. 2021. október 7-én született határozat ↑
24. Az identitás jelentőségét előtérbe helyező döntések még: Cseh Alkotmánybíróság: ÚS 5/12 sz. ügy a szlovák nyugdíjakról; XVII, 2012. január 31., Dán Legfelső Bíróság: 15/2014. sz. ügy, Ajos; 2016. december 6. ↑
25. Ezzel összefüggésben a testület az uniós jogi doktrínák köréből az indokolásban a hatékony érvényesülés elvét, az előfoglalás elvét, a szubszidiaritás elvét és a lojális együttműködés elvét vizsgálta. Kiemelte, hogy a hatáskör visszavételének eljárási feltétele, „*hogyan Magyarország felhívja az Európai Unió, illetőleg intézményei figyelmét a közösen gyakorolandó hatáskör gyakorlásának szükségességére, mely felhívásban foglaltaknak az Európai Unió, illetőleg intézményei nem tesznek eleget*” (ABH 2021, 1145, 1167-1168.). A nem hatékonyan érvényesülő vagy hiányos jogi aktusok legfeljebb kevesek lehetnek, nem pedig túlterjeszkedők, az Alkotmánybíróság azonban mindezt szuverenitáskérdésként kezeli. ↑
26. Ez abból következik, hogy (i) az alkotmányos identitás megőrzését a szuverenitás megőrzése teszi lehetővé, (ii) az identitás elsősorban szuverén aktuson (alkotmányozáson) keresztül nyilvánul meg, (iii) az ország szuverén döntési jogköreinek megőrzésére irányuló törekvés, és ahogy az a jelenleg vizsgált határozatból később kiderül, az ezeket megörökítő nemzeti ünnepek is az alkotmányos önazonosság részei, valamint (iv) a szuverenitás nemzetközi jogban elismert legfőbb ismérvei szorosán összekapcsolódnak az alkotmányos identitással. ↑
27. Orbán Endre – Szabó Patrik: A „visszafoglalás elve” Az Alkotmánybíróság 32/2021. (XII. 20.) AB határozata az uniós jog hazai érvényesüléséről, *Közjogi Szemle*, 2022/2, 103-111. ↑
28. Sulyok Márton: Nemzeti és alkotmányos identitás a nemzeti alkotmánybíróságok gyakorlatában, in Jakó Mira Anna (szerk): *Nemzeti identitás és alkotmányos identitás az Európai Unió és a tagállamok viszonylatában*, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2014, 44-62. Lásd még: Sulyok Márton: Értelmelem és érzelem vagy büszkeség és balítélet – Alkotmányos identitás és alkotmánybíráskodás, *FONTES IURIS: Az Igazságügyi Minisztérium Szakmai Folyóirata*, 2015/1, 27-40. ↑
29. Trócsányi László: Nemzeti alkotmányok, európai integráció és alkotmányos identitás, in Tóth Judit (szerk.): *Tanulmányok dr. Tóth Károly címzetes egyetemi tanár 70. születésnapjára*, Szeged, Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica, 2015, 320. ↑
30. Horváth Klaudia Gabriella: Recenzió: Halmai Péter: Európai gazdasági integráció, *Pro Publico Bono*, 2022/2, 170-178. ↑
31. Ld. Möllers: *Pouvoir Constituant – Constitution – Constitutionalisation*. ↑

32. Trócsányi László: *Az alkotmányozás dilemmái*. HVG ORAC, Budapest, 2014, 77. ↑
33. Drinóczi: *Tagállami identitás* ↑
34. Drinóczi: *Tagállami identitás*, Lásd még: Drinóczi Tímea – Mohay Ágoston: The Preliminary Ruling Procedure and the Identity Review, in DUIĆ, Dunja– PETRAŠEVIĆ, Tunjica (ed.): *Procedural Aspects of EU Law: Jean Monnet International Scientific Conference*, Osijek, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, 2017. 192–209. ↑
35. Monnet. Jean: *Az Európai Unió megszületése mögött meghúzódó egyesítő erő*, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/eu-pioneers/jean-monnet_hu (letöltés: 2022. október. 10.) ↑
36. Pintér Tibor: Az európai integráció – gazdasági és politikai alapú elméleti megközelítések, *Polgári Szemle*, 2017/4–6, 341–364. ↑
37. 1728-ban Charles de Saint-Pierre apát 18 szuverén államból álló, határok nélküli unió létrehozását kezdeményezte, közös kincstárral, egységes gazdasággal. Saint-Pierre, Charles de: *Projet pour perfectionner l'éducation*, Paris, 1728, 170. ↑
38. Churchill, Winston: *Az „Európai Egyesült Államok” szorgalmazója*, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/eu-pioneers/winston-churchill_hu (letöltés: 2022. október. 10.) ↑
39. Lásd. Fábrián Attila: *Az integráció elmélete*, Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, 2011. ↑
40. Schuman Plan – European history, <https://www.britannica.com/event/Schuman-Plan> (letöltés: 2022. október. 10.) ↑
41. Halmai Péter: *Európai gazdasági integráció*, Budapest, Dialóg Campus, 2020. 22. ↑
42. Göncz Borbála: Európai identitás?!, *Pro Minoritate*, 2013 tavasz, 79–95.; Molnár Alíz: Az európai és a nemzeti identitás formálódó szerepe, *Prosperitas*, 2018/1. ↑
43. Fligstein, Neil – McAdam, Doug: The Field of Theory, *Contemporary Sociology, A Journal of Reviews*, 2014/ 3. Mivel legtöbbjük az Európai Unió jogi hatásait mindennapi életük során is érzi, előszeretettel tartozik egy sokszínűséget egybefogó közösséghez, nyitott az embertársaival való közelebbi kapcsolat kialakítására, ezért önazonosságuk részévé vált, hogy nemcsak magyarnak, hanem európai embernek tartják magukat (ún. rétegzett, többszintű identitásuk alakul ki). ↑
44. Tribl: *Az alkotmányos identitás funkciója*, 104. ↑
45. A kifejezés eredetéről lásd: Angyal Zoltán: Az Európai Alkotmány szerződés ratifikációs válsága, avagy a közvetlen demokrácia és az integráció kollíziója, *Sectio Juridica et Politica*, 2007/1, 175–190. ↑
46. Blanke, Hermann-Josef– Mangiameli, Stelio (ed.): *The Treaty on European Union (TEU) A Commentary*, Heidelberg – New York – Dordrecht – London, Springer, 2013, 195. ↑
47. Lásd: de Witte, Bruno: *5 Treaty Revision Procedures after Lisbon*, in Biondi, Andrea (et al.)

- (ed.): *EU Law after Lisbon*, Oxford, Oxford University Press, 2012. ↑
48. A Bíróság április 23.-i ítélete: 1986. Parti écologiste „Les Verts” kontra Európai Parlament. Megsemmisítés iránti kereset – Az európai parlamenti választás tájékoztató kampánya. 294/83. sz. ügy, ECLI:EU:C:1986:166 ↑
49. Lásd Szerződés Európai Alkotmány Létrehozásáról, Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2004/C 310/1.; valamint European Parliament note on the Constitution, Summary of the Constitution adopted by the European Council in Brussels on 17/18 June 2004, PE 337.106 ↑
50. Arató Krisztina – Lux Ágnes: Az Európai Unió alkotmányozási kísérlete, in Jakab. András – Körösenyi András (szerk): *Alkotmányozás Magyarországon és máshol*, Budapest, MTA TK PTI – Új Mandátum Kiadó, 2012, 177–200. ↑
51. Simon, Denys: *Les fondements de l'autonomie du droit communautaire in acte du colloque Droit international et droit communautaire, perspectives actuelles*, Bordeaux, Párizs, A Pedone, 2000, 209–249. ↑
52. Vö. Klinkers, Leo: *The making of the 'Federated States of Europe'*, Iustitia Scripta – FAEF, 2022. ↑
53. <https://www.europe-today.eu/2022/05/23/the-making-of-the-constitution-for-the-federated-states-of-europe/> ↑
54. Kruzslicz Péter Pál: *A nemzeti alkotmányosság tagállami alapjai: a nemzeti szuverenitás és a nemzeti alkotmányos önazonosság, különös tekintettel a francia jogelméletre és a magyar joggyakorlatra*, Szeged, Doktori értekezés, 2019, 52–53. ↑
55. Amelyeket leszögezett a Costa v. ENEL (Judgment of the Court of 15 July 1964. Flaminio Costa v E.N.E.L. Reference for a preliminary ruling: Giudice conciliatore di Milano – Italy. Case 6-64.; ECLI:EU:C:1964:66) vagy az Internationale Handelsgesellschaft (A Bíróság 1970. december 17-i ítélete. Internationale Handelsgesellschaft mbH kontra Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel. Előzetes döntéshozatal iránti kérelem: Verwaltungsgericht Frankfurt am Main – Németország. 11-70. sz. ügy; ECLI:EU:C:1970:114) ügyekben az Európai Unió Bírósága ↑
56. Ennek értelmezése kapcsán tudományos álláspontokat lásd: Chronowski Nóra – Vincze Attila: Alapjogvédelem, szuverenitás, alkotmányos önazonosság: az uniós jog érvényesülésének új határai, in Chronowski Nóra (szerk.): *Szuverenitás és államiság az Európai Unióban*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2017, 118–119.; Szabó Patrik: A felszín alatt. Adalékok az alkotmányos identitás elméleti és dogmatikai problémáihoz, *Közjogi Szemle*, 2019/3, 43. ↑
57. Egy föderális Európa lehetséges alkotmányát dolgozta ki a Federal Alliance of European Federalists, a koncepciót lásd: A Comprehensive Federal Constitution for Europe By the Federal Alliance of European Federalists https://www.fauf.eu/en_gb/federal-constitution/ (letöltés: 2022. október 20.) ↑
58. Dúró József: *Ellenzők, kritikuskok, kételkedők – A pártalapú euroszeptícizmus arcai*, Budapest,

Századvég Kiadó, 2017. ↑

59. Vö.: Blutman László: Szuverenitás, szupranacionalitás, szubszidiaritás, in Fejes Zsuzsa – Szalai Anikó (szerk.): *Államközi kapcsolatok*, Szeged, Iurisperitus Kiadó, 2019, 79–90.; Bihari Mihály – Pokol Béla: *Politológia*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2013. ↑
60. Sulyok Márton – Tribl Norbert: „A gazda bekeríti házát”? A Német Szövetségi Alkotmánybíróság PSPP-döntésének jelentősége és az európai integrációért viselt alkotmányos felelősség realitása, *Európai Tükör*, XXIII. évf., 2020/2, 7–30. ↑
61. Vincze Attila – Chronowski Nóra: *Magyar alkotmányosság az európai integrációban*, Budapest, HVG-ORAC, Budapest, 2018, 493–515. ↑
62. Jacobsohn, Gary Jeffrey: Az alkotmányos identitás változásai, *Fundamentum*, 2013/1, 7. ↑
63. Judgment of the Court (Second Chamber) of 12 May 2011., C-391/09.; ECLI:EU:C:2011:291 ↑
64. „Az EUSz. 4.cikk (2) bekezdésének megfelelően, az Unió tiszteletben tartja a tagállamai nemzeti identitását, amelynek részét képezi az állam hivatalos, nemzeti nyelvének védelme is.” (C-391/09, 86-87. pontok) ↑
65. Chronowski Nóra: Fordulópont az európai bírói párbeszédben: a Német Szövetségi Alkotmánybíróság PSPP-döntése, *Közjogi Szemle*, 2020/2, 74–79. ↑
66. Trócsányi: *Az alkotmányozás dilemmái*, 75. ↑
67. Trócsányi: *Nemzeti alkotmányok, európai integráció*, 322. ↑
68. Példálózó jelleggel felsorol néhányat az alkotmányos önazonosság összetevői közül: a szabadságjogok, a hatalommegosztás, a köztársasági államforma, a közjogi autonómiák tisztelete, a vallásszabadság, a törvényes hatalomgyakorlás, a parlamentarizmus, a jogegyenlőség, a bírói hatalom elismerése, a velünk élő nemzetiségek védelme. Ld. Indokolás [65], ABH 2016, 456, 473. ↑
69. Ld. Varga Zs. András alkotmánybíró párhuzamos indokolása [73]; ABH 2019, 28, 51. ↑
70. Conference on the Future of Europe, Report on the final outcome, May 2022.
<https://futureu.europa.eu/en/pages/reporting?locale=en> (letöltés: 2022. október 10.) ↑
71. A Bizottság közzétette az Európa jövőjéről szóló konferencia nyomán született javaslatok első elemzését, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_22_3750 (letöltés: 2022. október 10.) ↑